

Minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en
Onroerend Erfgoed
Vlaams minister van Binnenlands Bestuur, Inburgering, Wonen, Gelijke Kansen en
armoedebestrijding

CONCEPTNOTA AAN DE VLAAMSE REGERING

Betreft: Startnota transitieprioriteit *Slim Wonen en Leven*

1. SITUERING

Op 25 maart 2016 stelde de Vlaamse Regering haar nota “Visie 2050: een langetermijnstrategie voor Vlaanderen” voor (VR2016 2503DOC.0258/1QUATER). De ambitie voor Vlaanderen in 2050, richt zich op het creëren van welvaart en welzijn op een slimme, innovatieve en duurzame manier in een sociaal, open, veerkrachtig en internationaal Vlaanderen, waarin iedereen meetelt.

We bepaalden zeven transitieprioriteiten die noodzakelijk zijn om een omslag richting 2050 te maken. Deze transities zijn structurele veranderingen met een grote impact op de samenleving. Ze zijn het resultaat van ontwikkelingen die elkaar versterken op economisch, cultureel, ethisch, technologisch, ecologisch, sociaal en institutioneel vlak. Om deze transities te realiseren, hebben we een aangepaste mentaliteit en aanpak nodig die gericht is op systeeminnovatie. Overheden, bedrijven, kennisinstellingen, socioculturele organisaties, milieuverenigingen en individuele burgers spelen elk hun rol. Duurzaamheid vormt een belangrijke leidraad in de toekomstvisie voor Vlaanderen. Visie 2050 geldt ook als derde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling.

Met Visie 2050 als vertrekpunt, legt elke transitieprioriteit een startnota voor. Deze startnota bevat het toekomstbeeld en aanpak van de transitieprioriteit ‘Slim Wonen en Leven’. In deze conceptnota wordt kort het toekomstbeeld en de specifieke governance van de transitieprioriteit toegelicht.

2. INHOUDELIJKE FOCUS

We zullen in 2050 met 478.000 huishoudens meer zijn, we moeten de klimaatsverandering tegengaan, onze mobiliteit verbeteren, onze overblijvende ruimte slim benutten, inspelen op de vergrijzing, ... Bovendien evolueert het woningaanbod traag: de woningen en buurten die nu gebouwd en verbouwd worden, zijn naar alle waarschijnlijkheid over 50 jaar nog steeds in

gebruik. Daarom moeten we vandaag al anticiperen op de steeds complexere maatschappelijke uitdagingen van de toekomst.

Het toekomstbeeld van Slim Wonen en Leven is een duurzame buurt waar iedereen kan en wil wonen en leven. De buurt brengt de bewoner, zijn woning en zijn (woon- en leef)omgeving samen en is een duidelijke kapstok en een erg concreet schaalniveau om dit toekomstbeeld aan op te hangen. Om deze duurzame buurt een concretere invulling te geven, werken we met vier pijlers:

1. Een duurzame woning en omgeving
2. Op een slimme locatie
3. Een aanbod op maat van de woonbehoefte
4. Duurzame woonwensen

De duurzame buurt staat niet los van de maatschappelijke innovaties die richting 2050 plaatsvinden. Deze innovaties werken transversaal in op elke pijler. Ze zijn van belang omdat ze de transitie naar het gewenste toekomstbeeld in belangrijke mate kunnen versnellen. Voordat we de pijlers van de duurzame buurt uitwerken, verduidelijken we de globale impact van deze innovaties en hoe ze kunnen inwerken op elke pijler.

2.1. INNOVATIES DIE INWERKEN OP DE VIER PIJLERS

Slim Wonen en Leven ziet een belangrijke rol voor technologie om een aantrekkelijke woon- en leefomgeving te creëren. Enerzijds zijn er de talrijke ICT-toepassingen, die steeds meer verweven geraken met onze manier van wonen en leven. Zo zullen 'Smart City'-inzichten steeds meer verweven raken met de manier waarop we onze woon- en leefruimte en –omgeving vormgeven, bouwen en beheren. Anderzijds zijn er ook de technologische innovaties in het bouwproces.

De bouwsector evolueert snel, waarbij technologie een belangrijke rol speelt bij het ontwerp, de bouw of de uiteindelijke sloop van gebouwen en infrastructuur. Het ontwerpproces maakt bijvoorbeeld steeds meer gebruik van technologie zoals het bouwwerkinformatiemodel (BIM) om in een vroege fase gebruikers te betrekken. Bij de bouw is er aandacht voor prefabricatie en demonteerbaarheid van constructies.

Met de blik op 2050 moet ook de overheid haar manier van werken in vraag durven stellen en vernieuwen. Visie 2050 spreekt over een wendbare overheid. De overheid ontwikkelt nieuw beleid en nieuwe dienstverlening zoveel mogelijk via inspraak en co-creatie met maatschappelijke actoren, om de kennis, middelen en legitimiteit van overheden, burgers, non-profit en de bedrijfswereld te combineren.

Slim Wonen en Leven bouwt hiervoor maximaal voort op de principes en voorstellen uit het Groenboek Bestuur en het toekomstige nieuwe Vlaamse Bestuursdecreet. Ook is er aandacht voor de belangrijke rol van de lokale besturen binnen deze transitie. Lokale besturen zijn nu al regisseur van het lokale woonbeleid. Zij krijgen dan ook een sleutelrol om de visie en doelstellingen van Slim Wonen en Leven te implementeren via werkbare en efficiënte instrumenten.

2.2. DE VIER PIJLERS VAN DE DUURZAME BUURT

Pijler 1 Duurzame Woning en omgeving

Het merendeel van de Vlaamse woningen is van goede kwaliteit en het comfortniveau is de laatste decennia stelselmatig verbeterd. Door de lange levensduur van de woningen is de uitdaging om die woningen te onderhouden en te renoveren, zodat ze ook aan toekomstige kwaliteits- en comforteisen blijven voldoen. Een deel van de woningen, vooral de oudere huurwoningen, zijn echter van ontoereikende kwaliteit die zonder krachtige kapitaalinjectie niet uit deze slechte positie zullen geraken. Vaak zal sloop en vernieuwbouw ecologisch en economisch efficiënter blijken dan renoveren.

Veruit de grootste stap in de verduurzaming van het woningenbestand zal gebeuren via renovaties aan bestaande woningen. Specifiek voor huurwoningen zien we als uitdaging dat investeringen in kwaliteit vaak achterblijven tegenover eigendomswohnungen. Het nut van dergelijke investering komt immers deels ten goede aan de huurder en deels aan de verhuurder. Daarnaast is het belangrijk dat een (potentiële) eigenaar voldoende geïnformeerd is over de renovatieopgave die een woning te wachten staat. Niet enkel voor nieuwbouw, maar zeker ook voor renovatieprojecten, liggen er opportuniteiten en kostenvoordelen voor de eigenaar in een meer collectieve aanpak van bouw- en renovatieprojecten.

Hetzelfde geldt voor de omgeving waarin de woningen staan. Het buurtniveau is erg geschikt om na te denken over zaken als voldoende diversiteit van functies (wonen, werk, voorzieningen en ontspanning), ruimte voor groen-blauwe dooradering, bepaalde vormen van milieuhinder en een gezond sociaal weefsel. Ook hier zal het grootste deel van de benodigde verduurzaming gebeuren via buurt- of wijkrenovaties, zowel via collectieve renovaties van woningen als via ingrepen in de buurtinfrastructuur.

In 2050 willen we dat alle woningen en woon- en leefomgevingen aan de duurzaamheidsprincipes beantwoorden. De impact op het klimaat is laag, de impact op het welzijn en de gezondheid van haar bewoners hoog. Om dit te bereiken bestaat er een intensievere monitoring van de minimale kwaliteitsnormen van woningen en zijn de woningen integraal en inclusief toegankelijk en bruikbaar voor alle mogelijke gebruikers.

Het aanpasbaar, multi-inzetbaar en combineerbaar maken van nieuwe en bestaande gebouwen gebeurt op buurtschaal. Deze nemen zo minder ruimte in en hebben een kleinere impact op het klimaat.

Naast het verduurzamen van de gebouwen verduurzamen we ook de omgeving of collectieve ruimte. De buurt van de toekomst heeft een ruim en gevarieerd aanbod aan kwalitatieve woningen, kwalitatieve, veilige en gezonde collectieve binnen- en buitenruimte om (samen) te spelen, ontspannen, elkaar te ontmoeten, Smart city-toepassingen ondersteunen de duurzame buurt.

Pijler 2 Slimme locaties

Een duurzame woning is ook een woning op de juiste plaats. Visie 2050 beschreef al uitgebreid de uitdagingen rond demografie, ruimtelijke ordening en mobiliteit. Met de goedkeuring van het Witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen is gekozen voor een krachtig uitgangspunt. Een slimme locatie beantwoordt aan de criteria die in het witboek zijn opgenomen voor geschikte locaties waar we kunnen wonen.

In 2050 wonen we in en nabij knooppunten van voorzieningen en openbaar vervoer, zonder de open ruimte verder te belasten. Vanaf 2040 kunnen we de ruimte die nodig is voor allerlei maatschappelijke functies, waaronder wonen, opvangen binnen het bestaande ruimtebeslag van Vlaanderen. Met dit als doel is het ruimtelijk rendement stelselmatig aanzienlijk verhoogd.

We leggen de koppeling met mobiliteit en zoeken naar de beste locatie voor elke functie. In 2050 bieden aantrekkelijke steden en dorpen een kader voor het functioneren van duurzame buurten. Ze doen dit door hun economisch, ecologisch en sociaal beleid integraal te benaderen. Dit leidt rechtstreeks tot sterke locatiekeuzes, die de bundeling van diverse functies rond knooppunten van openbaar vervoer koppelen aan de nabijheid van blauwe netwerken en open ruimte.

Het locatiebeleid zorgt ook voor de nodige maatregelen om te garanderen dat alle bevolkingsgroepen kunnen wonen en leven op deze goedgelegen locaties. Publieke woonactoren spelen hierin een cruciale rol.

Pijler 3 Aanbod op maat van de woonbehoefte

Het Planbureau voorspelt tegen 2050 een aangroei van het aantal huishoudens met 478.000. Om al deze huishoudens een plek te bieden op de woningmarkt, zijn bijna 500.000 extra woningen nodig. Maar, het gaat over meer dan alleen woningen. Demografische trends zijn verschillend naargelang de landelijke of stedelijke gebieden en vragen een grote diversiteit aan woontypes en -vormen. Er is nood aan een flexibel aanbod dat inspeelt op de veranderende woonbehoeften van personen doorheen hun levenscyclus en op de socio-economische situatie van alle huishoudens.

In 2050 biedt dit divers woonaanbod ons de mogelijkheid om een bewuste woonkeuze te maken. Mensen gaan dan bewuster om met hun woning- en woonplaatskeuze en stellen ze ook in vraag als er iets verandert aan de gezins-, werk-, of fysieke situatie. De woonmobiliteit is aanzienlijk verhoogd. Waar kwetsbare personen of groepen er niet op eigen kracht in slagen een kwaliteitsvolle, betaalbare woning met woonzekerheid te realiseren, grijpt de overheid in.

Pijler 4 Duurzame woonwensen

Momenteel is het Vlaamse ideaalbeeld vaak een ruime en vrijstaande woning met tuin, bij voorkeur in een suburbane of landelijke omgeving. Deze woonwens werkt een nog verdere verspreiding van de al erg versnipperde nederzettingsstructuur in de hand.

Om in 2050 slim wonen en leven in een aantrekkelijke buurt vanzelfsprekend te laten zijn, moeten we de Vlaming een alternatief aanreiken: een woning in de stad of een landelijke kern kan een grotere levenskwaliteit bieden dan de traditionele alleenstaande woning in het buitengebied. Een duurzame woning in een aangename buurt, in een (stads)centrum of landelijke kern vormt zo het ideaalbeeld van de toekomst. Er zijn de evidente voordelen, zoals de nabijheid van winkels en voorzieningen, van openbaar vervoer,... Maar voor veel Vlamingen wegen deze voordelen momenteel nog niet op tegen de nadelen. Concreet en toegepast op de 3 voorgaande pijlers houdt dit alternatief in dat:

1. we ons thuisvoelen in een duurzame woning, waarin - naast de minimale kwaliteitsnormen - ook veel aandacht gaat naar basisbehoeften zoals voldoende privacy, lichtinval, uitzicht,... in een kwalitatieve omgeving met voldoende collectieve ruimte.
2. de keuze voor een slimme locatie vanzelfsprekend is, want het leven is er efficiënt georganiseerd door de nabijheid van allerlei voorzieningen, hoogstaand openbaar vervoer en werkgelegenheid
3. we de woning- en woonplaatskeuze telkens opnieuw in vraag stellen, bij een belangrijke verandering in de fysieke, gezins- of werksituatie.

3. GOVERNANCE

Voor elke transitieprioriteit zijn er trekkende ministers aangeduid. Voor de transitieprioriteit Slim Wonen en Leven zijn dit minister-president van de Vlaamse Regering Geert Bourgeois en Vlaams minister Liesbeth Homans. Hiernaast blijft het engagement van en de omkadering door de voltallige Vlaamse Regering cruciaal. Per transitieprioriteit werden één of meerdere transitie-managers aangesteld voor de uitvoering van de transitieprioriteit. Voor de transitieprioriteit Slim Wonen en Leven is dit Helmer Rooze.

Om de vier pijlers van de duurzame buurt te realiseren, moeten we concrete acties nemen. Het plan van aanpak van Slim Wonen en Leven clusteren we daarom rond drie engagementen, namelijk:

- Complementair werken met andere beleidsvelden
- De opmaak van een woonbeleidsplan
- Het betrekken van stakeholders

3.1. COMPLEMENTAIR WERKEN MET ANDERE BELEIDSVELDEN

Slim Wonen en Leven wil een unieke positie innemen, door een structuur aan te bieden waarin alle relevante beleidsdomeinen en stakeholders samen nadenken over transversale inhoudelijke onderwerpen m.b.t. wonen en leven en door het opzetten van een transitieruimte waarbinnen experimenten kunnen opgestart worden. Om dit doel te bereiken, worden volgende drie rollen opgenomen:

- a) Een verbindende rol tussen beleidsplannen en initiatieven.

We brengen raakvlakken tussen strategische beleidsplannen en andere initiatieven in kaart, alsook de mate waarin ze samen kunnen bijdragen tot het gewenste toekomstbeeld voor 2050. We stimuleren en versterken zo de mogelijke synergiën tussen deze beleidsplannen en initiatieven.

b) Een initiërende rol voor lacunes

De inhoudelijke raakvlakken tussen bestaande (beleids)initiatieven zijn groot. Toch zullen er altijd bepaalde lacunes blijven bestaan die nog niet worden behandeld, maar essentieel zijn om te komen tot het gewenste toekomstbeeld. Slim Wonen en Leven zal deze inventariseren en een initiërende rol opnemen om hiervoor tot een plan van aanpak te komen.

c) Een ondersteunende rol voor andere beleidsvelden

Verbindingen of lacunes vinden, gebeurt niet alleen binnen Slim Wonen en Leven. Ook andere initiatieven binnen of buiten de Vlaamse overheid kunnen een beroep doen op deze transitieprioriteit. In deze rol ondersteunt Slim Wonen en Leven de initiatieven die zelf nieuwe synergiën zoeken of hiaten vullen en zo bijdragen tot het gewenste toekomstbeeld.

3.2. OPMAAK VAN HET WOONBELEIDSPLAN VLAANDEREN

Slim Wonen en Leven kiest ervoor om de opmaak van het Woonbeleidsplan in te bedden in een transitie-aanpak. Dit schept ruimte voor nieuwe inzichten, die bottom-up kunnen ontstaan, en in co-creatie met de maatschappelijke vijfhoek kunnen getest en opgeschaald worden.

De langetermijnvisie van het Woonbeleidsplan zal gemeenschappelijk zijn aan de visie van Slim Wonen en Leven. De langetermijndoelstellingen vormen een concretisering van de langetermijnvisie, specifiek vanuit de invalshoek van het woonbeleid. Ze stellen zeer duidelijke ambities en geven aan welk rol en verantwoordelijkheden het woonbeleid zelf zal opnemen.

3.3. BETROKKENHEID STAKEHOLDERS

Slim Wonen en Leven kunnen we niet alleen realiseren. We willen graag alle partners uit de maatschappelijke vijfhoek engageren om de transitieprioriteit Slim Wonen en Leven mee vorm te geven. Daarom richten we een brede transitieruimte in.

De transitieruimte Slim Wonen en Leven is de broedkamer voor de realisatie van de doelstellingen van de transitieprioriteit. De stakeholders zijn mee eigenaar van het proces en van de resultaten.

De transitieruimte Slim Wonen en Leven bestaat uit de strategische denkgroep, de werven en de transitiearena.

a) Strategische denkgroep

De strategische denkgroep vormt de motor van de transitieruimte. Deze denkgroep bestaat uit leden van

- de oorspronkelijke Delivery Unit: het Vlaams Energieagentschap, Ruimte Vlaanderen, Financiën en Begroting, Leefmilieu, Natuur en Energie, Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Team Vlaams Bouwmeester, Het Agentschap Binnenlands Bestuur, Wonen-Vlaanderen en Kanselarij en Bestuur, aangevuld met imec (Interuniversitair Micro-Elektronica Centrum)) en
- de stakeholdersgroep: de Vlaamse Vereniging van Steden en Gemeenten, de Bond Beter Leefmilieu, de Vlaamse Confederatie Bouw, projectontwikkelaar Revive, het Steunpunt Wonen en Febelfin (als koepel van de financiële instellingen).

en zal uitgebreid worden met een aantal sleutelfiguren, onder andere uit sociaal wonen.

De denkgroep heeft de volgende taken:

- Het bewaken van het globale traject van de transitieruimte vanuit het perspectief van het toekomstbeeld voor 2050.
- Het concreet invullen van de initiërende, verbindende en ondersteunende rol van Slim Wonen en Leven: dit kan onder andere door het formuleren van beleidsdomeinoverstijgende adviezen. Deze adviezen vertrekken vanuit een maatschappelijke behoefte die een multidisciplinair antwoord vereist.
- Het beslissen over de afbakening van de onderwerpen waaraan de werven werken, en over de keuze om een nieuwe werf op te starten. De strategische denkgroep zorgt zowel voor een brede (maatschappelijke vijfhoek) als specifieke (de koplopers en specialisten) betrokkenheid van stakeholders in de werven.

b) Werven

De werven zijn tijdelijke thematische samenwerkingsstructuren. Om het transitieproces te inspireren en te versnellen, bieden ze ontwikkelingsruimte aan proefprojecten en andere ondersteunende initiatieven van relevante stakeholders via onder andere regelluwe zones.

De ambitie van de werven verschilt onderling. Bij werven die draaien rond beginnende experimenten is er eerder de vrijheid om te leren wat werkt en wat niet, en wat kan worden verbeterd. Bij werven rond het opschalen en toepassen van bepaalde experimenten, zal het doel de implementatie van een nieuwe werkwijze in bijvoorbeeld bijgesteld beleid zijn.

c) Transitiearena

Periodiek verzamelt de strategische denkgroep een breed publiek van geïnteresseerde stakeholders en koplopers als klankbord en inspiratiebron voor het transitietraject. Zij komen samen in een transitiearena. In de arena stellen we samen uitdagingen scherp, stellen we werfresultaten voor en delen we nieuwe tendensen en pistes.

3.4. HET VOORZITTERSCOLLEGE EN OVERHEIDSBREDE AFSTEMMING

De rol van het Voorzitterscollege is om een brede blik op de transitieprioriteiten in te brengen, zowel naar visieontwikkeling, inhoud als naar aanpak. Belangrijk hierbij is het bewaken van de onderlinge samenhang tussen de transitieprioriteiten, maar ook met andere lopende of geplande initiatieven en beleidsprocessen in de Vlaamse overheid.

Het departement Kanselarij en Bestuur organiseert daarnaast een transitieplatform. Dit beoogt in de eerste plaats een maximale afstemming tussen de transities. Het transitieplatform omvat de transitie-managers van de verschillende transitieprioriteiten, de transitie-experten en de experts duurzame ontwikkeling, zoals beschreven in Visie 2050.

Voor de relevante belendende transitiegebieden zullen de transitie-managers speciale aandacht hebben voor de interactie en de afstemming: doel is complementariteit af te spreken, zowel strategisch als operationeel.

4. VOORSTEL VAN BESLISSING

De Vlaamse Regering beslist:

1. haar goedkeuring te hechten aan de startnota 'Slim Wonen en Leven', met dien verstande dat deze conceptnota geen enkel financieel of budgettair engagement inhoudt;
2. alle ministers en hun respectieve administraties te gelasten hun volle medewerking te verlenen aan de ondersteuning van de transitie naar Slim Wonen en Leven;
3. de trekkende ministers te belasten met de coördinatie en de opvolging van de verdere uitvoering van deze conceptnota;
4. de trekkende ministers te gelasten de startnota 'Slim Wonen en Leven', voor advies te bezorgen aan de SERV, SARO, SAR WGG en Vlaamse Woonraad.

Minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid en
Onroerend Erfgoed

Geert BOURGEOIS

De Vlaamse minister van binnenlands bestuur, inburgering, wonen, gelijke kansen en
armoedebestrijding,

Liesbeth HOMANS

Bijlagen:

- Startnota Slim Wonen en Leven